

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЗБОРНИК РАДОВА

„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ
ПРОЦЕСИ“

COLLECTION OF PAPERS

„LEGAL TRADITION AND INTEGRATION
PROCESSES“

I TOM

Косовска Митровица
2020.

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Научни скуп са међународним учешћем
„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ“

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Зборник радова
„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ“

Издавач:

Правни факултет Универзитета у Приштини
Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица, тел. 028.425.336, www.pra.pr.ac.rs

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Доц. др Душко Челић

Заменик главног и одговорног уредника

Доц. др Здравко Грујић

Секретар Уређивачког одбора и технички уредник

Доц. др Срђан Радуловић

Уређивачки одбор

Чланови из иностранства:

Академик САНУ Елена Јурјевна Гуськова (Институт за славистичке студије Руске академије наука, Руска Федерација), Dr. Valerio Massimo Minale (University of Naples “Frederico II”, Italy), Prof. dr Gábor Hamza (Eötvös Loránd University), Проф. др Горан Марковић (Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву), Prof. dr Barbara Novak (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani), Prof. dr Damjan Korošec (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani), Prof. dr Dragan Bolanča (Pravni fakultet, Sveučilišta u Splitu), Prof. dr Tina Pržeska (Pravni fakultet „Justinijan I“, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“, Skopje).

Чланови из Републике Србије:

Проф. др Борис Беговић, Проф. др Андреја Катанчевић, Доц. др Далибор Ђукић (Правни факултет Универзитета у Београду), Проф. др Душанка Јововић, Проф. др Љубомир Митровић, Проф. др Ђорђије Блажић, Проф. др Сава Аксић, Проф. др Слободанка Ковачевић-Перић, Проф. др Дејан Мирковић, Проф. др Јелена Беловић, Проф. др Огњен Вујовић, Доц. др Драган Благић, Доц. др Бојан Бојанић, Доц. др Саша Атанасов (Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици).

Дизајн корица: Димитрије Милић

Штампа: Кварк, Краљево

Тираж

100 примерака

ISBN 978-86-6083-064-9

Штампање овог Зборника помогло је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

КАЗНА ДОЖИВОТНОГ ЗАТВОРА - ОПШТА РАЗМАТРАЊА И УПОРЕДНОПРАВНИ ПРЕГЛЕД

Апстракт

Увођење казне доживотног затвора у позитивноправни оквир Србије отворило је извесна питања у вези са криминалнополитичком оправданошћу ове казне, али и у вези са усклађеношћу овакве кривичне санкције са међународноправним оквиром и пре свега Европском конвенцијом о заштити основних људских права и слобода. Стога су излагања у раду посвећена општим разматрањима о појму и природи казне доживотног затвора, а потом и упоредноправним решењима која су заступљена у том погледу. Циљ рада јесте да се укаже на сличности и разлике које постоје у законским решењима Србије и других држава, те да се одговори на питање да ли је и у којој мери законски оквир у Србији усклађен са релевантним међународним стандардима.

Кључне речи: казна доживотног затвора, нечовечно поступање, Србија.

1. ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ДОЖИВОТНОЈ КАЗНИ ЗАТВОРА И МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ ОКВИР

Кривична законодавства великог броја европских држава предвиђају доживотну затворску казну. Тако доживотну казну познају земље попут Француске, Немачке, Холандије, Бугарске, Молдавије, Италије, Мађарске и Аустрије. Међутим, међу државама постоје битне разлике у погледу (не)могућности условног отпуштања доживотно осуђених, тако да се у суштини може говорити о земљама у којима се у затвору и фактички борави до краја живота и о онима у којима то заправо није случај.

Иако се мотивација за доживотно затварање, између осталог, огледа у жељи да се загарантује потпуна неприкосновеност живота, те да се систем кривичних санкција учини хуманијим, ипак се постављају комплексна питања у вези са човечношћу, оправданошћу и сврховитошћу доживотне затворске казне. Наиме, у савремено доба кажњавањем се настоје остварити и сврхе које

---

* Доцент, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду, bucak80@gmail.com

** Асистент, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду.

*** Асистент, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду.

превазилазе просто депривирање и контролисање осуђеног, или се макар тежи остваривању и таквих сврха, оличених пре свега у рехабилитацији. Ретрибуција неминовно остаје један од основа кажњавања, али се сасвим јасно уочава да је казнени систем који инсистира само на одмазди суштински супротстављен савременом начину гледања на друштво и човека као титулара одређених права стечених самим рођењем. Све више се прихвата идеја да кажњавање не треба да зависи тек од тежине кривичног дела, степена кривице и других индивидуалних чинилаца, већ и од шире схваћених социјалних, економских и политичких околности у датом друштву које и те како утичу на криминалитет,¹ како у етиолошком, тако и у феноменолошком смислу. Управо начин на који се у једној држави кажњава много говори о досегнутом цивилизацијском нивоу,² па је само по себи разумљиво да пенални систем не може почивати на негирању било чије личне вредности и потенцијала за промену на боље.

С наведеним у вези, кључни циљ имплементације пеналног третмана у казним заводима јесте остваривање рехабилитације и реинтеграције у редовне друштвене токове, без обзира на то што савремена наука указује на бројне препреке на путу до остваривања тако опредељеног циља. До седамдесетих година прошлог века углавном се веровало да се адекватним приступом у казним установама могу постићи задовољавајући резултати и сузбити рецидивизам. Потом је, делимично и услед утицаја одређених пенолошких промишљања,³ отпочео период доминације предубеђења да је сваки рад са затвореницима осуђен на пропаст. Разуме се да су овакви ставови пре свега преовладали у широј јавности, те да су у годинама које су уследиле јављала и оптимистичнија размишљања.⁴ Било како било, од затворске казне и примењивања одређеног појединцу прилагођеног третмана не може се одустати, просто зато што такав приступ не познаје алтернативу. Стога се логично поставља питање како се доживотна казна, као казна која подразумева и бројне додатне проблеме уз оне који стандардно прате затворску казну, уклапа у оквире које исцртавају савремена пенолошка мисао и међународни стандарди о поштовању људских права.

Проблематика права и положаја осуђених лица као врло рањиве категорије у фокусу је бројних међународних докумената. Са становишта Савета Европе, од значаја је неколико препорука. Прво, Препорука број 76 (2) о поступању са осуђенима на дуготрајне казне, од 17. фебруара 1976. године. Између осталог, ова препорука сугерише да у случају свих осуђених треба створити претпоставке за што раније преиспитивање потребе за даљим лишавањем слободе и одлучивање о могућности условног отпуста, те да до ревизије треба да дође у најкраћем прихватљивом року, а свакако не касније но

---

¹ D. Scott, *Penology*, Sage publicatons, London, 2008, 9.

² П. Новоселец, *Onђи дио казног права*, Правни факултет, Загреб, 2009.

³ Вид. R. Martinson, „What works?-Questions and answers about prison reform“, *The Public Interest*, 22-50.

⁴ Вид. S. Duguid, *Can prisons work? The prisoner as object and subject in modern correcitons*, University of Toronto Press, Toronto, 2000.

што истекне између осам и четрнаест година од почетка издржавања казне. Након прве евалуације реевалуације треба поново вршити периодично. Препорука изричито наглашава да би на доживотно осуђене требало да се, уз неминовне модификације, примењују правила која важе за осуђене на дуготрајне казне.

Следећи релевантан документ Савета Европе јесте Препорука број 2003 (22) о условном отпусту (паролу), од 24. септембра 2003. године, којом се сугерише омогућавање предуслова за условно отпуштање свих осуђених лица, па тако и осуђених на доживотне казне затвора. Штавише, препорука у основним начелима, предвиђа да би затвореници већ при ступању на издржавање казне требало да буду упућени у то након коликог временског периода или коликог одслуженог дела казне, и у складу са којим пропозицијама, могу да буду условно отпуштени. Од значаја је и Препорука Савета Европе 2003 (23) о управљању установама за дуготрајно и доживотно затворене, од 9. октобра 2003. године која такође концептуално подржава условни отпуст и креирање услова за његову реализацију.

Европска затворска правила, из Препоруке Савета Европе 2006 (2) од 11. јануара 2006. године, инсистирају на сачињавању реинтегративних планова и осмишљавању режима за дуготрајно и доживотно осуђене. Правило број 30.3. предвиђа да се при ступању на издржавање казне сви осуђеници обавештавају о могућностима ранијег отпуштања са издржавања казне.

Но, када је реч о Европској конвенцији о заштити људских права и основних слобода (Рим, 1950, скраћено: ЕКЉП) она се ни начелно не бави положајем затвореника и затворском казном. Заправо, члан 3. ЕКЉП утврђује да нико не сме бити подвргнут мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, те у том смислу затвореници несумњиво могу тражити заштиту својих права пред Европским судом за људска права (скраћено: ЕСЉП). Конкретно када је реч о доживотној казни, релевантан је чл. 5. ст. 4. ЕКЉП сходно коме свако ко је лишен слободe има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободe и наложити пуштање на слободу уколико је релевантан основ престао да постоји. Имајући у виду наведено, поставља се питање да ли је реч о нечовечном кажњавању онда када се доживотно осуђенима не оставља ни трачак наде да ће се наћи на слободи, те да ли је законито доживотно затварање без периодичног преиспитивања валидности основа по коме је осуђени у једном прошлом моменту лишен слободe.

2. ДОЖИВОТНА КАЗНА ЗАТВОРА У СРБИЈИ

У наш кривичноправни систем казна доживотног затвора је инкорпорирана путем измена и допуна Кривичног законика РС (*Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019, скраћено: КЗ) из 2019. године. Члан 44а предвиђа да се за најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела уз казну затвора изузетно може прописати и казна доживотног

затвора. Казна се може изрећи лицима која су у време извршења кривичног дела имала навршену макар 21 годину живота.

Представљено решење упућује на то да казна доживотног затвора нема карактер обавезне казне ни за једно кривично дело, већ да се она прописује, и то само изузетно, уз казну затвора у одређеном трајању. Стога суд, у складу са начелом слободног судијског уверења, према укупним околностима процењује да ли би казна доживотног затвора била примерена у сваком конкретном случају, и то само ако казна у фиксном трајању не би била адекватно решење. Тиме се српска доживотна казна налази у категорији дискреционих доживотних казни, што је чини нешто мање подобном за нарушавање чл. 3 ЕКЉП у односу на обавезну доживотну казну коју познаје један број европских кривичних законодавстава.⁵

Осуђени на доживотну казну затвора ипак може бити отпуштен уколико је издржао 27 година казне и уколико се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна неће учинити ново кривично дело, при чему ће суд узети у обзир владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на радну способност и друге околности (чл. 46. ст. 1 и 2 КЗ). Наведено је у складу са критеријумима које је ЕСЉП конципирао путем својих пресуда о усклађености доживотне казне са међународним стандардима о људским правима. При томе, о условном отпусту одлучује суд руководећи се низом околности који указују на пенолошке разлоге за (не)продужавање боравка у затвору, што додатно чини ово законско решење компатибилним са одредбама које забрањују нечовечно кажњавање.

Међутим, КЗ у чл. 46. ст. 5 предвиђа и да суд не може условно отпустити осуђеног за кривична дела: тешко убиство (члан 114. став 1. тачка 9), силовање (члан 178. став 4), обљуба над немоћним лицем (179. став 3), обљуба са дететом (члан 180. став 3) и обљуба злоупотребом положаја (члан 181. став 5). Осуђени у овим случајевима једину наду могу полагати у помиловање које даје Председник РС.

Сходно Закону о помиловању (*Службени гласник РС*, бр. 49/95 и 50/95 - испр.) поступак за помиловање се покреће по молби осуђеног или по службеној дужности. Детаљнијих појашњења о томе на чему се базира одлука Председника РС нема. У случају затворских казни у трајању преко три године нова молба за помиловање се може поднети најраније пошто истекне једна година од дана када је донета одлука по ранијој молби (чл. 6, ст. 1), из чега произлази да не постоји одређени минимални рок након чијег истицања осуђени могу први пут аплицирати за помиловање. У случају осуђених на доживотне казне то свакако не би могао бити неки краћи рок, али се може поставити питање да ли рок од 27 година након кога се може тражити условни отпуст са „стандардне“ доживотне казне има неког значаја и у случају

---

⁵ Вид. Винтер и остали против Уједињеног Краљевста, представке бр. 66069/09, 130/10 и 3896/10, пресуда од 9. јула 2013. године.

специфичне категорије доживотно осуђених који су иницијално лишени права на условни отпуст.

Молба за помиловање се подноси суду који је изрекао првостепену пресуду, док Упутство о поступању судова и установа за издржавање казне затвора у поступку помиловања (*Службени гласник РС*, бр. 6 од 9. марта 1998, 7 од 20. марта 1998 – исправка), у члану 5. ст. 1, прецизира који ће се све подаци наћи у извештају који завод доставља суду. Поред података о пресуди, издржаном делу казне, владању осуђеног и његовом здрављу, извештај садржи и податке о: ставу осуђеног према извршеном кривичном делу, запажања завода о личним особинама осуђеног и мишљење о утицају издржане казне на постизање сврхе кажњавања. Суд, уз своје виђење оправданости молбе, исту прослеђује министарству надлежном за правосудје, одакле министар молбу, са својим мишљењем и свим прилозима, прослеђује Председнику РС.

Треба одговорити на питање да ли се постојећа законска решења супротстављају члану 3. ЕКЉП који искључује нечовечно кажњавање осуђених. Мишљења смо, да и поред тога што дато решење није у целости усклађено са свим препорукама међународних докумената у домену извршења кривичних санкција, ипак нема непосредне неусаглашености са ЕКЉП, нити са ставовима заузетим у пресудама ЕСЉП.

Наиме, ЕСЉП у образложењу својих одлука наводи да се одређивање броја година након кога доживотно осуђени могу тражити условни отпуст практично може сматрати стандардом, као што је непорециви стандард и усмеравање читавог пеналног система ка рехабилитацији. Прецизније, ЕСЉП издваја пет кључних стандарда чије поштовање обезбеђује човечност доживотне казне: принцип легалитета (закон јасно и концизно дефинише пропозиције кажњавања), принцип уважавања пенолошких стандарда (даље задржавање у затвору почива на јасним и унапред познатим критеријумима), принцип периодичне реevaluације (након истека унапред одређеног временског периода, не дужег од 25 година приступа се реevaluацији), принцип правичног суђења (одбијање молбе мора бити образложено) и принцип гарантовања права на жалбу (одлука може бити преиспитана, а препоручује се да о жалби одлучује суд).⁶

Међутим, и поред тога што инсистира на могућности редуковања доживотне казне, ЕСЉП истовремено стоји и при ставу да свака држава има неприкосновено право да криминалнополитичка питања решава на начин примерен сопственим приликама и потребама, ограничавајући се при томе само начелом законитости и садржином и смислом међународних уговора којима је та држава приступила.⁷ Следствено томе ни једна држава није у формалној

---

⁶ Вид. Мареј против Холандије, представка бр. 10511/10, пресуда од 26. априла 2016. године, Харакачјев и Толумов против Бугарске, представке бр. 15018/11 и 61199/12, пресуда од 8. јула 2014. године.

⁷ Вид. Хачинсон против Уједињеног Краљевства, представка бр. 57592/08, пресуда од 17. јануара 2017. године.

обавези да децидно предвиди институт условног отпуста доживотно осуђених након одређеног броја година, нити да уопште предвиди могућност примене тог института у односу на ову категорију осуђеника. Са друге стране, ЕСЈП оцењује да уколико се доживотно осуђеном не остави баш никаква нада у слободну будућност да тада постоји поступање државе које јесте противно начелу човечности. Таквим поступањем се суштински негира лична вредност осуђеног. Ипак, постојања наде је једно, а формалноправно уређење института условног отпуста нешто сасвим друго. Сходно ставу ЕСЈП, довољно је да постоји фактичка и правна могућност да осуђени у неком тренутку буде отпуштен из затвора, а таква могућност постоји и онда када закон изричито предвиђа могућност изласка из затвора на основу помиловања или другог сличног акта. Истовремено не треба губити из вида да ЕСЈП није конзистентан у својој пракси, те да у одеђеним случајевима помиловање сматра инситутом који омогућава редуковање доживотне казне, док га у неким другим случајевима изједначава са чином милосрђа који не почива на транспарентним правилима. Дакле, далеко од тога да је ЕСЈП црно на бело објаснио стање ствари и прогласио доживотну казну несагласном са ЕКЈП.

Српски Закон о помиловању се ни једном речи не фокусира на болест, позно животно доба или друге тешке индивидуалне околности независне од воље осуђеног као одлучујуће разлоге за отпуштање доживотно осуђеног, те смо става да будући подносиоци представки ипак не би имали успеха у доказивању тврдње да позитивно законско решење обесмишљава напоре осуђених да активно партиципирају у пеналном третману.

3. УПОРЕДНОПРАВНИ ПРЕГЛЕД

3.1 Холандија

Холандско кривично законодавство (Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881, amended 2012)) предвиђа могућност изрицања доживотне казне за најтежа кривична дела, попут напада на представнике највиших државних органа, изазивања опште опасности и убиства. Осим тога, за одређена кривична дела се уобичајено изриче затворска казна у фиксном трајању, али постоји могућност да уместо такве казне буде изречен доживотни затвор уколико кривично дело садржи елементе терористичког деловања.

Занимљиво је то да осуђени на доживотне затворске казне чак немају прилику ни да учествују у одређеним активностима усмереним на реинтеграцију у друштво, с обзиром да се сматра да би њихово инволвирање у такве активности било бесмислено, јер се реинтегрисање у друштво једноставно не планира.⁸ Такође, у Холандији не постоји одређени временски период од почетка издржавања доживотне казне након кога би се могло приступити преиспитивању даље сврсисходности лишавања слободе. Ова

---

⁸ D. Van Zil Smit, C. Appleton, *Life Imprisonment-A Global Human Rights Analysis*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2019, 216.

категорија осуђених могла би се молбом за помиловање обратити само холандском монарху.⁹ Тиме је *de iure* омогућена суспензија доживотне казне, мада када је реч о *de facto* аспекту, треба имати у виду да је монарх почев од 1970. до 2016. године дао свега три таква помиловања.¹⁰ Последњих година актуелна је иницијатива да се нормира обавезно преиспитивања даље сврсисходности затворске казне након издржаних првих 25 година казне.

3.2. Велика Британија

У Уједињеном Краљевству Велике Британије и Северне Ирске систем кривичних санкција уређен је Законом о кривичном правосуђу (*Criminal Justice Act 2003*) који начелно предвиђа да суд при самом изрицању доживотне казне затвора мора дефинисати трајање минималног периода након кога осуђени може аплицирати за условни отпуст. Трајање наведеног периода, познатог под називом „тарифа“ (*tariff*), зависи од тога како суд процењује потребу за ретрибуцијом и застрашивањем, што је природно условљено пре свега тежином кривичног дела и степеном кривице осуђеног. Када опредељени период истекне о условном отпусту одлучује одговарајући одбор који је практично у обавези да условно отпусти осуђеног уколико интерес заштите опште безбедности не изискује његов даљиостанак у затвору.

Међутим у случају посебно тешких кривичних дела, као и у случају стицаја више тешких кривичних дела, под условом да је реч о учиниоцу старијем од 21 године у време извршења кривичног дела, не постоји тарифа, односно и фактички је реч о издржавању доживотне казне. У таквим случајевима никада не долази до процедуре пред одбором („*post tariff review*“), па се осуђени може надати само отпусту из милосрдних разлога, при чему треба имати у виду да такав отпуст, сходно подацима закључно са 2014. годином, никада није забележен у пракси.¹¹

3.3. Италија

Када је реч о Италији, кривични закон (*Codice Penale*) у начелу омогућава условни отпуст у случају изрицања свих врста затворских казни, при чему условни отпуст пре свега зависи од остваривања рехабилитативних циљева, односно од труда и залагања осуђеног. Иначе је у овој земљи смртна казна укинута 1944. године и тада је као њен супститут уведена доживотна затворска казна.¹² Како би се конструктивно одговорило на замерке оних који кажу да се доживотна казна супроставља рехабилитативном концепту, остављена је могућност да се и доживотно осуђенима након одслужених 26

---

⁹ Мареј против Холандије, представка бр. 10511/10, пресуда од 26. априла 2016. године.

¹⁰ D. Van Zyl Smit, P. Weatherby, S. Creighton, Whole Life Sentences and the Tide of European Human Rights Jurisprudence: What Is to Be Done?, *Human Rights Law Review*, 2014, 14, 63,4.

¹¹ D. Van Zyl Smit et al, *op.cit.*, 64.

¹² A. Manna, E. Infante, *Criminal Justice Systems in Europe and North America (Italy)*, HEUNI, Helsinki, 2000, 40.

година казне дозволи полуслобода (слобода уз одређени степен надзора) или условни отпуст.¹³ Међутим, законски оквир у Италији такође подразумева и одредбе које се тичу припадника организованих криминалних група и терористичких организација. Таквим посебним одредбама је предвиђено да организатор наведених група може аплицирати за условни отпуст само уколико је вољан да сарађује са државним органима у циљу откривања и процесуирања других тешких кривичних дела. С тим у вези је у предмету Виола против Италије (представка број 77633/16, пресуда од 13. јуна 2019. године) ЕСЉП оценио да Италија поступа супротно одредбама ЕКЉП када искључује могућност условног отпуста за припаднике мафије који нису вољни да сарађују са државом, при чему се залагању таквих осуђеника при остваривању пеналних третмана у заводу не придаје никакав значај.

3.4. Немачка

Немачки кривични закон (Strafgesetzbuch, скраћено: StGB) омогућава изрицање доживотне казне за најтежа кривична дела као што су убиство, кривична дела на штету деце са тешким последицама и смртним исходом, те тешка кривична дела из домена политичког криминалитета. Међутим, немачки уставни суд је заузео став да изрицање доживотне казне није у супротности са уставом једино уколико оно истовремено подразумева и постојање могућности да осуђени у неком моменту буде условно отпуштен. То практично значи да у највећем броју случајева доживотна казна подразумева служење казне током одређеног броја година, при чему немачко министарство правде у својим анализама констатује да доживотно осуђени у казним заводима најчешће проведу нешто мање од 20 година.¹⁴ Наведно иплицира да је служење изузетно дуготрајних казни неуобичајено, мада Hans-Georg Neumann, осуђен за убиство двоје људи, и данас издржава казну на коју је ступио 1963. године, што га чини осуђеником са најдужим затвореничким стажом у овој земљи.

Доживотно осуђена лица могу аплицирати за условни отпуст након одслужених 15 година казне, с тим што је неопходно да се процени да испољени степен кривице не изискује дуготрајније затварање и да отпуштање осуђеног не би било у супротности са интересом заштите опште безбедности. Не врши се било какво периодично преиспитивање казне по службеној дужности, а уколико молба за условни отпуст буде одбијена суд истовремено одређује период након кога ће осуђени бити у могућности да поново поднесе молбу, с тим да тај период не може бити дужи од две године (чл. 57а, ст. 4 StGB).

3.5. Хрватска

Хрватска спада међу малобројне земље у Европи које не познају институт доживотне казне. Наиме, сходно члану 46 Казненог закона (*Народне новине*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 и 126/19), најтежа казна у овој држави јесте казна дуготрајног затвора. Ова казна не може бити краћа од

¹³ А. Manna, Е. Infante, op. cit, 41.

¹⁴ J. Jehle, *Criminal Justice in Germany, Facts and Figures*, Federal Ministry of Justice, Berlin, 2009.

21, нити дужа од 40 година, с тим што се изузетно за стицај кривичних дела може изрећи јединствена казна дуготрајног затвора у трајању до 50 година. Казна дуготрајног затвора не може се изрећи учиниоцу који у време извршења кривичног дела није навршио 18 година.

У Хрватској је током претходних година било одређених полемика о криминалнополитичким разлозима за и против увођења доживотне казне,¹⁵ што је донекле актуелизовано скорашњим увођењем казне доживотног затвора у Србији. Ипак, позитивни законски оквир није измењен у том смислу.

Осим у Хрватској, у Европи доживотна казна није предвиђена у системима кривичних санкција следећих земаља: Андора, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Португал и Сан Марино, а у Линхенштајну и на Исланду, и поред постојања законске могућности, таква казна није никада изречена.¹⁶

4. ЗАКЉУЧАК

Мишљења смо да позитивни законски оквир у Србији не доводи у питање поштовање људских права, и поред тога што је уведена доживотна затворска казна као институт који несумњиво отвара бројна спорна питања. Међутим, исто тако смо становишта да није постојала релевантна сметња да законодавац ипак предвиди могућност условног отуста за све категорије осуђених лица. Наиме, уколико доживотно осуђени у начелу имају могућност да након протека 27 година од почетка издржавања казне аплицирају за условни отпуст, можда је такву могућност требало предвидети и за осуђене за веома тешка дела која разумљиво изазивају опште гнушање и узнемиреност. Објективно посматрано, 27 година заиста представља значајан временски период, па се након истицања толиког броја година логично може поставити питање да ли су остварени рехабилитативни циљеви пеналног третмана. Са друге стране, нема препрека да се доживотно осуђеном условни отпуст не одобри уколико ретрибутивни и рехабилитативни циљеви нису остварени, или уколико постоји бојазан да ће се давањем условног отуста довести у питање безбедност грађана. У том смислу је законодавац могао поставити и додатне услове које би доживотно осуђени морао задовољити пре евентуалног пуштања на слободу.

Решење за које се законодавац определио стога указује на фокусирање на ретрибутивне и генералнопревентивне аспекте казне.¹⁷ Ови аспекти казне су

---

¹⁵ Види: М. Сведровић, „Криминалнополитичка оправданост промјена казних санкција с освртом на увођење доживотног затвора и на сустав изрицања казне“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, 2003, 2, 341-428.

¹⁶ Види: Европски одбор за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ), Ситуација затвореника осуђених на доживотни затвор, Извод из 25. Општег извештаја, Савет Европе, 2016.

¹⁷ Вид. Z. Grujić, „Life imprisonment as an answer to contemporary security challenges-The (in)adequacy of the retributive approach“, *Теме*, 4, 2019, 1116-1117.

несумњиво веома значајни са становишта заштите друштва од најопаснијих облика криминалитета, али та околност не би требало да оправдава занемаривање рехабилитативне и реинтегративне функције кажњавања, нити нерестриktivно сужавање права осуђених лица.

Milica KOVAČEVIĆ, PhD

Assistant professor, Faculty for Special Education and Rehabilitation,
University of Belgrade

Marija MALJKOVIĆ

Assistant, Faculty for Special Education and Rehabilitation,
University of Belgrade

Dragica BOGETIĆ

Assistant, Faculty for Special Education and Rehabilitation,
University of Belgrade

LIFE IMPRISONMENT - GENERAL CONSIDERATIONS AND
COMPARATIVE LAW REVIEW

Summary

The introduction of the imprisonment for life in the positive legal framework of Serbia has raised a number of questions regarding the criminal political justification of this sentence, but also regarding the compliance of such a criminal sanction with the international legal framework and above all regarding the compliance with the European Convention on Human Rights (ECHR). Therefore, the paper is devoted to general considerations about the concept and nature of the sentence of life imprisonment and then to the overview of the comparative solutions presented in this respect. The aim of the paper is to point out to the similarities and differences that exist in the legal framework of Serbia and other countries, and to answer the question whether and to what extent the legal framework in Serbia is in line with relevant international standards.

Key words: life imprisonment, inhuman treatment, Serbia

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ:

Van Zil S. D., Appleton C., *Life Imprisonment-A Global Human Rights Analysis*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2019.

Van Zyl S. D., Weatherby P., Creighton S., „Whole Life Sentences and the Tide of European Human Rights Jurisprudence: What Is to Be Done?“, *Human Rights Law Review*, 14, 2014, 59-84.

Grujić Z., „Life imprisonment as an answer to contemporary security challenges-The (in)adequacy of the retributive approach“, *Teme*, 4, 2019, 1109-1124.

Duguid S., *Can prisons work? The prisoner as object and subject in modern corrections*, University of Toronto Press, Toronto, 2000.

Европски одбор за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ), *Ситуација затвореника осуђених на доживотни затвор, Извод из 25. Општег извештаја*, Савет Европе, 2016.

Jehle Jorg-Martin, *Criminal Justice in Germany, Facts and Figures*, Federal Ministry of Justice, Berlin, 2009.

Manna A., Infante E., *Criminal Justice Systems in Europe and North America (Italy)*, HEUNI, Helsinki, 2000.

Martinson R., „What works?-Questions and answers about prison reform“, *The Public Interest*, 1974, 22-50.

Новоселец П., *Опћи дио казненог права*, Правни факултет, Загреб, 2009.

Scott D., *Penology*, Sage publicatons, London, 2008.

Сведровић М., „Криминалнополитичка оправданост промјена казних санкција с освртом на увођење доживотног затвора и на сустав изрицања казне“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, 2, 2003, 341-428.